Nieuwe kwalificatie-eisen burgerschap mbo: aan de slag!

Workshop voor Conferentie de kracht van Burgerschap in het mbo

29 september 2026

Evelien Hulscher
Fleur Hendriks

Wat kun je verwachten vandaag?

- Korte introductie handreiking
- Doorlopen van de ontwerpstappen
- Vertaalslag naar eigen context: aan de slag!
- Wrap-up en afronding

Met wie hebben wij het genoegen?

- Docent
- Onderwijskundige/onderwijsadviseur
- Beleidsmedewerker
- Manager
- ..?

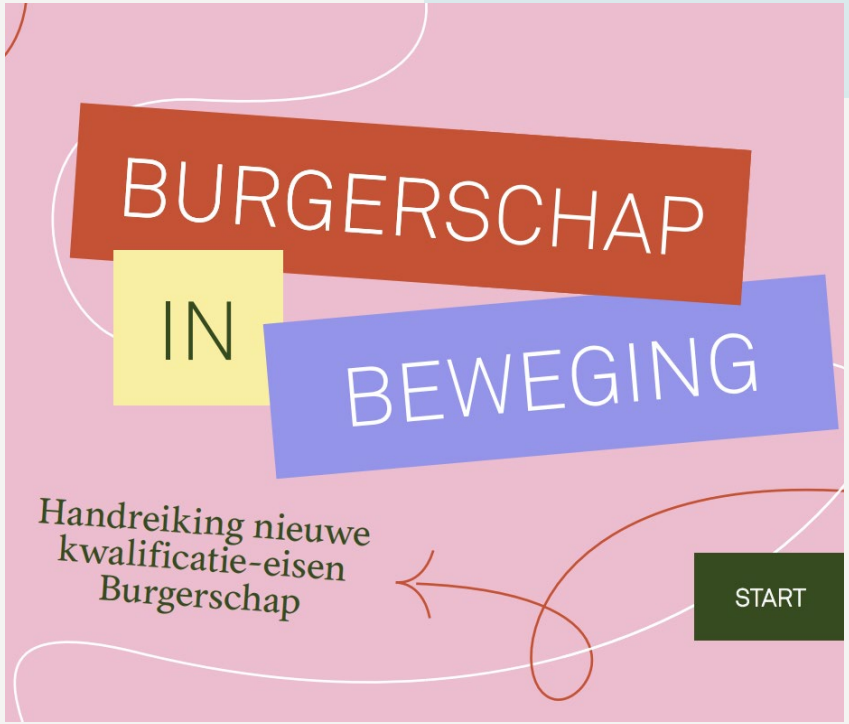
Hoe ver zijn jullie met de nieuwe kwalificatie-eisen?

- Wat? Nieuwe kwalificatie-eisen burgerschap?
- We zijn ons nog aan het oriënteren
- We zijn al (even) bezig met de ontwikkeling
- We hebben deze al geïmplementeerd!

Handreiking nieuwe kwalificatie-eisen Burgerschap

- Handreiking nieuwe kwalificatie-eisen Burgerschap
- Bestaat uit twee onderdelen:
  1. Een ontwerpgids
  2. Inhoudelijke uitwerking van de vier thema's en toelichting op de 20 doelzinnen

- **Leerlijn ontwerpen**: een stappenplan om met je team een doorlopende leerlijn burgerschap voor je opleiding op te zetten. Van visie naar een concrete, doorlopende leerlijn die je in de praktijk brengt.
- **Onderwijs ontwerpen**: hoe je losse lessen en projecten opbouwt, en hoe je van een gewone les een burgerschapsles maakt.
- **Didactiek**: welke manieren van lesgeven geschikt zijn voor burgerschap, met voorbeelden uit de praktijk.
- **Pedagogiek**: hoe je als docent met je studenten omgaat en welke houding je aanneemt bij burgerschapsonderwijs.
- **Differentiëren**: hoe je burgerschap laat aansluiten bij verschillende niveaus en doelgroepen, zoals BOL, BBL en volwassenen.

1. ONTWERPGIDS

Dit hoofdstuk[16] bestaat uit een stappenplan. Hierin worden handvatten geboden om leerdoelen, leerlijnen en de structuur van het onderwijs uit te werken, zodat docenten een duidelijke leidraad hebben bij het opzetten van hun burgerschapsonderwijs. Binnen dit onderdeel is ook aandacht voor didactische ondersteuning, zoals concrete werkvormen en suggesties voor de invulling van lessen burgerschap. Daarnaast wordt stilgestaan bij verschillende vormen van differentiatie, zodat docenten het onderwijs zo goed mogelijk kunnen laten aansluiten bij hun doelgroep.

1.1 Een leerlijn ontwerpen 05

1.2 Burgerschaps-onderwijs ontwerpen 11

1.3 Pedagogische en didactische uitgangspunten 13

4 thema's:

A. Vrijheid & Gelijkheid
B. Individu & Groep
C. Maatschappijvisies & Maatschappelijke vraagstukken
D. Macht & Besluitvorming

4 thema's: waar gaan ze over?

A Vrijheid & Gelijkheid

Hoe maak je ruimte voor verschillen in opvattingen, geloof en leefwijzen, en zorg je tegelijk voor gelijke behandeling en gelijke kansen? Gelijkwaardigheid van ieder mens is het uitgangspunt.

B Individu & Groep

Gaat over spanningen tussen wat goed is voor één persoon en wat goed is voor de groep. Studenten leren belangen zorgvuldig afwegen, met oog voor rechten en solidariteit.

C Maatschappijvisies & maatschappelijke vraagstukken

Mensen hebben verschillende idealen over hoe de samenleving eruit moet zien. Studenten leren die perspectieven herkennen en afwegen bij vraagstukken als klimaat, wonen of zorg.

D Macht & Besluitvorming

Hoe komen beslissingen tot stand en wie heeft daarbij invloed? Studenten verkennen vormen van zeggenschap en hoe ze zelf invloed kunnen uitoefenen, op school, werk en in de politiek.

Per thema: vijf doelzinnen systematisch opgebouwd

Kennis (2x)

Wat de student moet weten en begrijpen (o.a. begrippen, maatschappelijke verbanden).

Veranderbaarheid

Het vermogen om te reflecteren op maatschappelijke ontwikkelingen, belangen, perspectieven, houdingen.

Ervaringen

Verkennen van ervaringen en leren door ervaring, participatie, oefening.

Standpunt en handelingsmogelijkheden

Het verzamelen en onderbouwen van standpunten én gericht handelen.

De ontwerpstappen

Ontwerpen volgens backward design

1. Kwalificatie-eisen analyseren
2. GAP-analyse maken
3. Doelzinnen concretiseren naar leerdoelen of leeruitkomsten
4. Bewijs en toetsing bepalen
5. Leerroute en leereenheden uitzetten
6. Leeractiviteiten en werkvormen ontwerpen
7. Toetsinstrumenten en beoordelingsmodellen uitwerken
8. Pilotten, valideren en bijstellen

CINOP

Gewenste resultaten

Leeruitkomsten/leerdoelen

1 Kwalificatie-eisen analyseren

Welke doelzinnen/thema's uit het kwalificatiedocument zijn leidend?
Wat moet de student uiteindelijk kennen, begrijpen en kunnen?
Dit is de backward-design-vraag “wat is het gewenste eindresultaat?” toegepast op de vier burgerschapsthema's.

Gewenste resultaten

Leeruitkomsten/leerdoelen

2 GAP-analyse

Groen
volledig gedekt → herlabelen

Geel
gedeeltelijk gedekt → verrijken

Rood
ontbreekt → nieuw ontwerpen

Doelzin (voorbeeld)	Dekking	Actie	Nieuw leerdoel / leeruitkomst
Thema Individu – Groep: ‘De student verkent ervaringen … met spanningen tussen individuele en collectieve belangen.’	Rood	**Nieuw ontwerpen**	De student verbindt een zelf meegemaakte situatie op de stage-/werkplek waarin individueel en collectief belang botsten aan een eigen ervaring, voert hierover een gesprek met minimaal 1 betrokkene en legt in een verslag van max. 1 A4 de relatie met een vergelijkbare actuele gebeurtenis.

Format gap-analyse

Thema	Component	Doelzin (officiele tekst)	Dekking	Bestaand materiaal / vindplaats	Vertaalslag - actie	Nieuw leerdoel / leeruitkomst	Type
A. Vrijheid en Gelijkh	Kennis	De student onderbouwt enerzijds hoe personen en groepen van elkaar kunnen en mogen verschillen en anderzijds welke grenzen er zijn aan pluraliteit vanuit verschillende perspectieven (moree					
A. Vrijheid en Gelijkh	Veranderbaarheid	*[nog invullen - zie handreiking]*					
A. Vrijheid en Gelijkh	Ervaringen	*[nog invullen - zie handreiking]*					
A. Vrijheid en Gelijkh	Standpunt	*[nog invullen - zie handreiking]*					
A. Vrijheid en Gelijkh	Handelingsmogelijkh	*[nog invullen - zie handreiking]*					
B. Individu versus Gi	Kennis	*[nog invullen - zie handreiking]*					
B. Individu versus Gi	Veranderbaarheid	*[nog invullen - zie handreiking]*					

Legenda & instructie | Gap-analyse | Dashboard

CINOP

Gewenste resultaten

Leeruitkomsten/leerdoelen

3 Doelzinnen concretiseren

Thema Maatschappijvisies & maatschappelijke vraagstukken — doelzin ‘Ervaringen’ als voorbeeld

“De student verkent ervaringen van zichzelf of van anderen met verschillende maatschappijvisies en maatschappelijke ordeningen. De student legt daarbij de relatie met gebeurtenissen in de samenleving en de beroepspraktijk.”

Thema C: Maatschappijvisies & maatschappelijke vraagstukken

Doelzin 4: Ervaringen

De student verkent ervaringen van zichzelf of van anderen met verschillende maatschappijvisies en maatschappelijke ordeningen. De student legt daarbij de relatie met gebeurtenissen in de samenleving en de beroepspraktijk.

Uitwerking
Het gaat hierbij om:

- deelnemen aan en onderzoeken van situaties uit de samenleving en het beroepsleven waar maatschappijvisies bestaan, van elkaar verschillen en botsen;
- samenwerken met anderen (zoals medestudenten, professionals, belanghebbenden en beleidsmakers) om gezamenlijk oplossingsrichtingen voor maatschappelijke vraagstukken te verkennen, te ontwikkelen en te beargumenteren;
- reflecteren op de eigen waarden, overtuigingen en visie op maatschappelijke vraagstukken en hoe deze overeenkomen met of verschillen van andere maatschappijvisies;
- aangaan van dialogen om nieuwe perspectieven en inzichten te verwerven over verschillende maatschappijvisies en (de werking van) maatschappelijke ordeningen;
- ontwikkelen van vaardigheden in communiceren, overtuigen en samenwerken om effectief te kunnen navigeren in situaties waar maatschappijvisies en maatschappelijke ordeningen een rol spelen.

Toelichting
Te denken valt hierbij aan:

- deelnemen aan een gesprek, dialoog of debat over maatschappelijke vraagstukken waarin verschillende maatschappijvisies en ordeningen aan bod komen, zoals wie draagt wanneer (onder andere financiële) verantwoordelijkheid, welke groepen hebben recht op (financiële) ondersteuning (bijvoorbeeld studenten), en bijvoorbeeld vraagstukken over ethische aspecten (bijvoorbeeld bij technologiegebruik in het onderwijs);
- bijdragen aan een discussie over een na te streven (persoonlijke) levensstijl en vitaliteit, en de relatie tussen deze waarden en bijvoorbeeld opvattingen over de hoogte van belastingen op verschillende producten (zoals alcohol, suiker, groenten en fruit);
- bijdragen aan activiteiten (zoals sport, kunst en cultuur, praktische filosofie, levensbeschouwing) en de relatie tussen de mate van gebruik van voorzieningen en bijvoorbeeld opvattingen over de inrichting van leefomgeving of woonlocatie;
- meedenken met bijvoorbeeld een gemeenteraadslid of een werkgever en bevragen hoe maatschappijvisies of regels invloed kunnen hebben op bijvoorbeeld onderwijskansen, inspraak voor burgers of inspraak tijdens stages, arbeidsomstandigheden en de invloed van de CAO;
- bespreken van de betekenis van digitale en technologische ontwikkelingen, zoals ongelijke toegang tot technologie en digitale vaardigheden voor alle burgers;
- onderzoeken waar (eigen) standpunten, waarden, overtuigingen kunnen conflicteren, zoals in de keuze tussen visies op autonomie en toegankelijkheid van anticonceptie, en het verband met de kijk op seksualiteit in de maatschappij en hoe deze zich door de tijd heen ontwikkelt;
- overwegen van collectieve acties, zoals het organiseren van een project waarbij studenten een maatschappelijk vraagstuk aanpakken vanuit verschillende maatschappijvisies, om te ervaren hoe de verschillende visies de aanpak en oplossingen beïnvloeden; experts interviewen over digitale intimidatie of chantage (na diefstal van persoonsgegevens) en het verband met (AVG-) wetgeving; het kunnen duiden van de (eigen) ervaring met oriënteren op waarden, overtuigingen en visie (door bijvoorbeeld te reflecteren op ervaringen met exposing of afpersing na diefstal van persoonlijke gegevens) en deze in verband te brengen met bijvoorbeeld de implementatie van (AVG-)wetgeving of de rol van verschillende media in (des)informatie.

Wat is het verschil?

	Leerdoel	**Leeruitkomst**
Gericht op	De les	De output
Leerweg	Leerwegafhankelijk	Leerwegonafhankelijk
Formulering	Gewenste resultaten: ‘aan het eind kun je…’	Getoonde resultaten: ‘je presenteert…’
Gekoppeld aan	Lessen	Waardering
Schaal	Specifiek	Groter geheel

Mogelijk leerdoel

Aan het eind van deze lessenreeks kan de student een eigen ervaring of die van een ander verbinden aan een maatschappijvisie of maatschappelijke ordening, deze koppelen aan een actuele maatschappelijke gebeurtenis of een situatie uit de beroepspraktijk, en dit mondeling toelichten in de klas.

Mogelijke leeruitkomst

De student analyseert aan de hand van eigen ervaringen en die van anderen hoe verschillende maatschappijvisies en ordeningen samenkomen en botsen in een maatschappelijk vraagstuk uit de samenleving en de beroepspraktijk. De student vergelijkt ten minste twee perspectieven met behulp van relevante begrippen, verbindt ze met actuele gebeurtenissen en beargumenteert een eigen standpunt. Dat standpunt onderbouwt de student met respect voor andere opvattingen en met inzicht in hoe de eigen waarden daarin een rol spelen.

En verder…

1. Kwalificatie-eisen analyseren
2. GAP-analyse maken
3. Doelzinnen concretiseren naar leerdoelen of leeruitkomsten
4. Bewijs en toetsing bepalen
5. Leerroute en leereenheden uitzetten
6. Leeractiviteiten en werkvormen ontwerpen
7. Toetsinstrumenten en beoordelingsmodellen uitwerken
8. Pilotten, valideren en bijstellen

4 Bewijs en toetsing bepalen

Grofontwerp

Hoe toont de student aan dat hij of zij de leeruitkomsten/leerdoelen beheerst?

Op grofontwerpniveau leg je hier de examenvorm vast. Bijvoorbeeld: een portfolio (met praktijkopdrachten, reflecties en beroepsproducten) en een eindgesprek, en de beoordelings-/succescriteria op hoofdlijnen.

5 Leerroute en leereenheden uitzetten

Grofontwerp

De leeruitkomsten of leerdoelen clusteren tot samenhangende leereenheden of modules, de volgorde en studiebelasting bepalen, en de koppeling leggen met de beroepspraktijk/BPV. Hier zijn handige tools voor.

6 Leeractiviteiten ontwerpen

Fijnontwerp

Nu pas werk je de leereenheden verder uit tot concrete lessen, met leeractiviteiten, werkvormen en opdrachten die studenten voorbereiden op de toetsing en die aansluiten bij de gewenste resultaten.

Leerervaringen

Leeractiviteiten

7 Toetsingsinstrumenten en beoordelingsmodellen

Fijnontwerp

De concrete opdrachten, rubrics en beoordelingsformulieren maken die passen bij de leeruitkomsten uit stap 2 en de examenvorm uit stap 4.

CINOP

Leerervaringen

Leeractiviteiten

8 Pilotten, valideren en bijstellen

Testen in de praktijk, feedback ophalen bij docenten en studenten, en bijstellen, zodat doelen, toetsing en leeractiviteiten op elkaar aangesloten blijven.

En nu: aan de slag met de nieuwe kwalificatie-eisen!

Keuze uit twee oefeningen

A

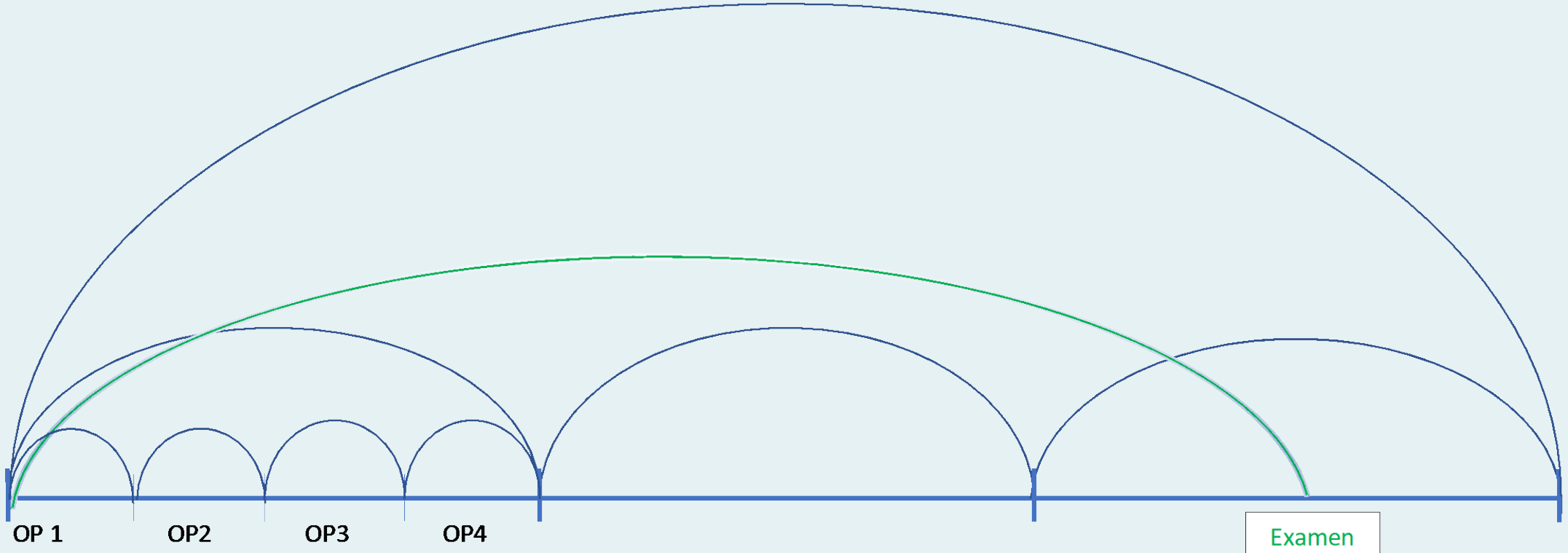
Van doelzin naar een concreet leerdoel of leeruitkomst voor jouw context:

- Vertalen van een ‘Ervaringen’-doelzin naar één concreet leerdoel of leeruitkomst.
- In groepjes, met behulp van een invultemplate voor leerdoelen en leeruitkomsten.
- Kies voor deze opdracht als je eerste stappen aan het zetten bent van het vertalen naar de doelzinnen naar jouw context.

B

Van doelzinnen naar curriculum: leerbogenmodel voor jouw context

- Ervaren hoe je met leerbogen vanuit één doelzin (of meerdere doelzinnen) een curriculum opbouwt: in welke fase van de opleiding en op welk niveau komt de doelzin terug?
- In groepjes met post-its op een leerboog-template.
- Kies voor deze opdracht als je al meer inzicht hebt in de doelzinnen en wilt ervaren hoe en wanneer je deze concreet kunt aanbieden binnen je curriculum.

Leerjaar 1

Leerjaar 2

Leerjaar 3

Hoe nu verder?

Raadpleeg de handreiking

Verdiep je in de handreiking 'Burgerschap in beweging' voor de volledige uitwerking van de kwalificatie-eisen, doelzinnen per thema, voorbeelden en de ontwerpgids.

Doorloop de ontwerpstappen

Wil je de templates (Gap Analyse, oefening A & B) en PPT ontvangen? Laat dan hier je e-mailadres achter:

Stel je vraag

Loop je vast bij de vertaalslag naar leerdoelen / leeruitkomsten, toetsing en leeractiviteiten? Neem contact met ons op, we denken graag mee!

Bedankt!

Samen verder praten?

Fleur Hendriks
Adviseur
+31 6-29120589
FHendriks@cinop.nl

Evelien Hulscher
Senior Adviseur
+31 6-25596196
EHulscher@cinop.nl